TARUPETTÄI

KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT NR.58 SÜGIS 2014

VANA VÕROMAA RISTIPUIÕST

Kõivupuu Marju pilt.

Ku olõt määntsegi as´aga tegelnü pia veerändsada aastakka, sõs ei mõista nigu kuikina koskilt jäll vahtsõst pääle naada. Ristipuiõga om mul piaaigu sääne sais. Ku ma umal aol naksi ristipuiõ vasta ka tiidüslikku huvvi tundma, sõs sai selges, et Vanal Võromaal ja kõgõn Lõunõ-Eestin näid levvüs, ja sukugi mitte vähä. Ütelt puult Harglõ ja tõsõlt puult Sangastõ kihlkunna juuriga inemisen oll´ mul latsõst saadik selge, et matidsõkombiide manu käü õks puu sisse risti lõikamine kah – kas sõs ristimõtsa erälde pedäje- vai kuusõpuiõ pääle, nigu Saru inemiisil om täämbädse pääväni kombõs, vai sõs näütüses suure pedäjepuu sisse. Üts sääne suur pettäi kasvi Laatrõn, kohe oll´ lõigat mitusada risti. Nigu nüüd om teedä, naksi tuu puu kasuma 1840. aastiide paiku. 1900. aastiide paiku kirot M. J. Eisen, et seo puu sisse om lõigat hulga riste. Joba vinne aigu luuduskaitsõ ala võetu Laatrõ ristipuu kuiu tubli 10 aastakka tagasi ja seo kevväi sai toimõ pantus medägi säänest, medä mõista-õs ma unõn kah ette nätä. Kohalik rahvas es lepi tuuga, et vana ristipuu kuius sinnasamma põrmu vai raotas juppõs. Nii tettigi ERMi inemiisiga kaupa ja vana kuiunu pühä puu toimõtõdi arboristõ puult armõdu suurõ hoolõga kõge tävvega Eesti Rahva Muusõummi, kos ta 2016. aastal kõgõlõ ilmarahvalõ kaemisõs vällä pandas. Egä sääne otsus es tulõ kergelt, hulga inemiisi oll´ puult ja tõõsõ jäll vasta. Meil siin Eestin ei olõ ollu kombõs, et muusõumin ka rahvausuga köüdet kraami näüdätäs, õks pääas´alikult tüü-ja tarbõasju. Laatrõ ristipuu olõssi nüüd õkva ku kõgõ (Lõunõ-)Eesti kaonu ja häönü ristipuiõ sümbol; ka noide, mis omma huulmada inemiisi puult maha raotu.

Ei tahassi väega umma handa korgõlõ nõsta, a ku ma 1990. aastil ristipuiõ-alatsõ uurimstüüga pääle naassi, oll´ teedüst ristipuiõ kotsilõ üles kirotõt armõdu vähä, kõgõst paarkümmend tekstijupikõist ni entsüklopeedijätengi kirotõdi risti lõikamise kombõst ku häönü traditsioonist, mis muiduki es olõ peris õigõ. Muijal ümbre-kaudu, ka lätläisi ja suumlaisi hulgan om seo kommõ tõtõstõ erineviidel põhjussil joba

küläna ammu maha jätet, no siinsaman Harglõ kihlkunnan om ristilõikamise kommõ parhillatsõ aoni väegagi elojõulinõ ja Saru ristimõts Rosma, Leevi, Urvastõ ni mõnõ tõsõgi kotussõ kõrval üts suurõmbit. Niisama omma teedä-tunnõtu suurõmba ristipuu, määntsit om ütsjago võetu ka luuduskaitsõ ala. Küll aga paistus Vanal Võromaal silmä, et Karula kihlkund ja Rõugõ kihlkunnan Plaani omma sääntse kandi, kos matidsõl risti lõikamise kommõ paistus ollõv võõras ja olõ-i ka näist kotussist teedüst tuu kotsilõ, et matidsõl ollõv mõtsapuiõ pääle risti lõigat.

Pääle tiidsüliku uurmise tull´ mul naada tegelemä ka tuuga, kuimuudu ristipuid ja ristimõtsu hoita. Ao olli aastatuhandõ vaihtusõl kõvastõ muutunu – mõtsu majandõdi korgõst ja kavvõst; erämõtsaumaniku vai näide vahendaja tahtsõ ratsa rikkas saia ni ristimõtsa es lähä muudsa ao inemiisile inämb kõrda. A piässi õks – säänest kommõt muijal ilman (inämb) ei peedä. Ja esiki sõs, ku kohaliku inemise esi inämb ristilõikamise kombõst ei pia (vai omma külä nii tühäs juusknu, et olõki-ei kedägi matta), omma ristipuu osa mi kultuuriperändist. Pääle tuud – ristega märgitu mõtsa oma püha mõtsa, mitte palgipindre. Rituaalsõlt märgitü mõts kasus vanas ja avitas hoita alalõ liigirikkust, muiduki õnnõ tuul juhul, ku inemine uma ahnusõ ja ullusõga vahele ei sekä.

A ku kiäki mõist sellätä, mille Karula kandin olõ-i matustõ aigu puiõ pääle riste lõigatu, võinu mullõ kirota: kpuu@tlu.ee.

Ja ku kiäki taht ristipuiõ kostilõ rohkõmb lugõda, sõs kaegu siist perrä: http://www.folklore.ee/tagused/nr27/torp.pdf; http://www.folklore.ee/tagused/nr1/puurist.htm; http://et.wikipedia.org/wiki/Ristipuu

Kõivupuu Marju
Tallinna Ülikooli EHI maastiku ja kultuuri keskusõ vanõmbtiidrü

KONNAUUDISEID KARULAST

Enne lombi kaevamist.

Valmis lomp. *Fotod: R.Rannap*

Koos kooliaasta algusega ilmus Karula rahvuspargi kuplite vahele taas kord AS Kagumerk-i kollane kopp – selge märk konnalompide taastamise ja rajamise jätkumisest. Väikeveekogude rajamisel on sihikule võetud need piirkonnad, kus mudakonnade sigimine või häälitsevate isasloomade olemasolu on eelnenud inventuuride käigus kindlaks tehtud. Mudakonna sigimisveekogude rajamine toimub enamasti kogumikena, et suurendada sobivate kudemispaikade hulka ning kindlustada sel moel mudakonnade iga-aastane edukas sigimine. Mõned tiigid rajatakse siiski ka lombikogumike vahele, et tekiksid erinevaid lombikogumikke ühendavad rändekoridorid.

Sel aastal, mis ühtlasi jääb lompide kaevamise osas „LIFE+“ projekti „DRAGONLIFE-is“ viimaseks, taastatakse ja rajatakse kokku 20 väikeveekogu Mähkli,

Veetka, Sora, Rebasemõisa, Kolski ja Kaika külades. Enamasti on lombikohad valitud nii, et neid ümbritseks karjatatav ala, kuna sel moel püsivad väikeveekogud avatutena ning ka loomadel on kohti, kus janu kustutada või palava ilmaga ennast jahutada. Kuna päikesele avatus ja kiiresti soojenev vesi on mudakonna eduka sigimise eelduseks, siis on ka rajatavad veekogud võimalikult suured, päikesepaistel asuvad ja laugekaldalised.

Sellest, et senisest tiikide kaevamisest on mudakonnale ka selget kasu olnud, annab tunnistust tõsiasi, et 2014. aasta suvel leiti mudakonna kulleseid juba 46 protsendist vähemalt kahe aasta vanustest veekogudest (rajatud 2010-2012). Kuna kahepaiksed eelistavad sigida taimestikuga veekogudes, olid 2013. aasta sügisel rajatud veekogud 2014. aasta kevadel kahepaiksetele sigimiseks veel liiga „värsked“. Mudakonnale rajatud sigimisveekogudest leiti ka kaitsealuseid rabakiile (13% veekogudes). Kõige arvukam oli suurrabakiil, aga leidus ka valgelaup-rabakiilide ja väike-rabakiilide vastseid. Rabakiilid sigisid eranditult suuremates ja rohke taimestikuga veekogudes. Karulasse rajatud väikeveekogude seire jätkub kindlasti ka pärast projekti lõppu 2015. aastal.

Riinu Rannap
TÜ looduskaitsebioloogia teadur, projekti DRAGONLIFE kahepaiksete ekspert

ULUKITE KÜTTIMINE JA KAHJUSTUSTE HÜVITAMINE RAHVUSPARGIS

Sügise saabudes on rahvuspargis elavad maaomanikud järjest enam kimpus seal elavate jahiulukitega. Enne talve on usinasti toimetama asunud koprad, kes veekogusid paisutades metsa- ja põllumaid üle ujutavad ning talvevarusid kogudes kasvavat metsa langetavad. Suuremat kahju kipuvad tegema ka metssead, kes vaevaga rajatud kartulipõllu või niidetud heinamaa üles tuhnivad. Maaomanik jääb sellise külaskäigu tagajärjel kas saagist ilma või tuleb üles songitud heinamaa taastamiseks ohtralt vaeva näha. Tihti tekib taluomanikel küsimus, kuhu abi saamiseks pöörduda või kes pahandust tegevat ulukit karistama peaks. Olukorra

Kopra tegevuse tagajärg. *Foto: O.Till*

Koprakahjustuste puhul on jäme ots maaomaniku käes, kuna jahiseaduse järgi on maaomanikul õigus seadusega sätestatud ulatuses ja korras korraldada oma maal väikeulukitele (sh koprale) jahti. Jahti võib kobrastele pidada alates 1. augustist kuni 15. aprillini. Selle aja jooksul peaks maaomanik kõik koprakahjustustega seotud probleemid ära lahendama, kuna erilube kobraste küttimiseks väljaspool jahiaega väljastatakse ainult erandkorras ja äärmise vajaduse korral. Kopratammid võib maaomanik lammutada ka ilma Keskkonnaameti loata. Väikeulukikahjustuste puhul võib abipalvega pöörduda ka kohaliku jahindusseltsi poole. Kui kohapealsed jahimehed probleemiga tegeleda ei taha, siis võib kaasata jahimehi ka teistest jahipiirkondadest.

Metssigade ja teiste suurulukite (põder, metskits ja punahirv) tekitatavate kahjustuste puhul tuleks kahju ennetamise teatis esitada kohalikule jahiseltsile jooksva aasta esimeseks maiks. Teatises tuleks ära märkida kaitset vajava objekti (põllumajanduskultuuri, okaspuu-uuenduse või okaspuupuistu) asukoht ning selle kaitseks juba rakendatud või planeeritavad abinõud. Kahjude tekkimisel hinnatakse need maa-

omaniku palvel metsa- või taimekasvatuse konsulendi poolt. Kui jahimaade kasutaja ei ole suutnud kahjusid ära hoida, peab ta need maaomanikule hüvitama. Seega oleks maaomanikel mõistlik sõlmida jahindusseltsidega jahimaa kasutamise lepingud, milles oleks ära toodud mõlema poole õigused ja kohustused ning jahipidamise tingimused. Jahipiirkonna kasutaja ei ole aga kohustatud uluksõraliste tekitatud kahju hüvitama, kui maaomanik või tema esindaja on maatükil jahipidamise kirjalikult keelanud.

Alates 28.05.2014 on Karula rahvuspargi jahimaad jagatud nelja jahipiirkonna vahel (Antsla, Karula, Koemetsa ja Lüllemäe). Jahinduslike probleemide puhul (ulukikahjustuste vältimiseks ja likvideerimiseks) on maaomanikel soovitav pöörduda järgmiste jahindusorganisatsioonide poole:

1) **Võrumaal Antsla jahipiirkond** - Võrumaa Jahimeeste Selts (Mati Kivistik, tel 523 1187, info@vorujahimeesteselts.ee) ja **Koemetsa jahipiirkond** - Jahiühistu ELK (Elmo Kronberg, tel. 5238499, elmo25@gmail.com);

2) **Valgamaal Karula jahipiirkond** - Aet ja Ko jahinduse OÜ (Tõnis Balodis, tel 504 7332, otolux@hot.ee) ja **Lüllemäe jahipiirkond** - Valgamaa Jahi ja Kalameeste Ühistu (Rein Rosenberg, tel 5835 8395, valgajaht@gmail.com).

Margo Tannik
Keskkonnaameti Põlva-Valga-Võru regioon
jahinduse spetsialist

TOIMUS RALLI-TEEMALINE KOOSOLEK

21. augustil toimus Kaikamäe seltsimajas kogukonna koosolek. Päeva arutlusteemaks oli autospordi ürituse Rally Estonia toimumine või mitte toimumine Karula rahvuspargi alal 2015. aastal. Antud küsimuses pole kogukonna arvamus kaugeltki ühtne ning teema tekitab palju pingeid ning vaidlusi. Koosolekul osales 22 inimest, kuid see arv oleks võinud olla hoopis suurem. Osalejatest olid kohal pigem ralli pooldajad. Koosoleku pikemat protokolli saab lugeda Karula rahvuspargi külastuskeskuses või www.karularahvuspark.ee.

Silver Kütt. *Foto: K.Jõesalu*

Alustuseks andis Rally Estonia korraldaja Silver Kütt üritusest ülevaate. Esimest korda toimus Rally Estonia 2010. aastal. Küti sõnul on korraldajate jaoks kõige olulisem ürituse turvalisus, kuna tegemist on Euroopa Meistrivõistlustega ning rahvusvahelistel võistlustel on alati väga ranged turvareeglid. Sel aastal toimus ralli Otepää ja Tartu kandis, stardis oli 169 ekipaaži üheksa-teistkümnest erinevast riigist.
Silver Küti sõnul oli tänavune osalejate arv maksimaalne, mida üritus vastu võtta jõuab ning suuremaks seda ei aeta. Pealvaatajaid oli tänavu ligikaudu 30 000 inimest. Eesti on rallisõprade seas tuntud ja hinnatud tänu oma keerulistele ja kiiretele kruusateedele, mida mujal Euroopas on väheks jäänud. Siinkandis huvitavad ralli-mehi ennekõike Lüllemäe-Litsmetsa ja Koobassaare-Rebasemõisa teelõigud. Kohaliku kogukonna ja Keskkonnaameti otsusest sõltub, kas ralli 2015. aastal Karulas toimub ning kui, siis millistel teedel.
Üheks arutlusteemaks oli teede olukord pärast rallit. Kes vastutab teehoolduse eest ja kontrollib, et teed ka pärast üritust sõidetavad on? Kütt selgitas, et korraldajatel on leping teehooldusfirmaga, mis teeb teedele hoolduse enne rallit ning esmase hoolduse kahekümne nelja tunni jooksul pärast ralli lõppu. Rallijärgne esmane hooldus ei saa olla lõplik, vaid peaks tagama sõidetava tee. Nädala aja jooksul peale rallit on teehooldusfirma kohustatud põhjalikuma hoolduse tegema, see tähendab

vajalikesse kohtadesse uue katte peale vedama ja selle tasandama. Korraldaja ei saa ette määrata ega prognoosida, kui palju ja kuhu täpselt hooldusfirma uut katet peale veab. Firma töö üle peab kontrolli teostama Maanteeamet, kellel on teede korrasoleku suhtes omad nõuded. Oluline on, et ka kohalikud annaksid Maanteeametile teada, kui teehooldus on kuskil hooletult tehtud, kuna ka teehooldajad on inimesed ning võivad vigu teha. Maanteeameti töötajad, kes teehoolduse järelvalvet teostavad ja kelle poole võib pöörduda on Võrumaal Uno Püvi (782 7315, uno.pyvi@mnt.ee) ja Valgamaal Rein Soovares (766 8414, rein.soovares@mnt.ee). Lisaks võib probleemidest teada anda ka Maanteeameti lühinumbrile 1510, info.louna@mnt.ee.

Teised oluliseks küsimuseks oli kohalike inimeste teavitamine. Rõhutati, et sellele peab oluliselt suuremat tähelepanu pöörama ja personaalsemalt inimestega suhtlema (eriti nendega, kes elavad ralli ajal kasutatava tee ääres ning keda üritus kõige rohkem puudutab). Korraldaja peab tegema suuremat koostööd ka kohalike organisatsioonidega, et vajalik info jõuaks viimse kui ühe rahvuspargis elava inimeseni. Uuriti, kas kohalikele on võimalik teha erandeid piiratud aladel liikumiseks? Selle kohta ütles korraldaja, et erandid on võimalikud, aga iga olukorda vaadeldakse eraldi, kuna teatud alad on suletud ohutuse tagamiseks ja ohutuse peab tagama ka kohalikele. Kerkis ka küsimus, mis juhtub siis kui kohalikul on vaja kiirabi või tuletõrjet, aga tema tee on ralli tõttu suletud? Korraldaja sõnul täidavad sellised väljakutsed üritusel kohapeal olevad kiirabi ja päästeteenistus ning selleks ajaks peatatakse autoralli.

Eraldi teema on see, et käänulistel kruusateedel käivad erinevad autospordiklubid treenimas aastaringselt. Nad küsivad teede kasutamiseks Maanteeametilt luba ja vajadusel panevad ka kohalikke teid treeninguteks kinni. Paraku ei teavitata sellistest treeningsõitudest aga üldjuhul kohalikke inimesi, valdasid ega muid asutusi.

Kuna kogukonna koosolekul osalesid valdavalt autoralli pooldajad, siis jäi koosolekul peale arvamus, et Rally Estonia võiks 2015.aastal Karula rahvuspargi alal toimuda küll, kuid ainult Lüllemäe-Litsmetsa teelõigul. Lõpliku otsuse teeb küsimuses siiski Keskkonnaamet lähtudes looduskaitselistest aspektidest ja kaitsekorralduskavast. Kohalikel on võimalik sel teemal oma arvamust avaldada ja suhelda ka otse ralli korraldajaga Silver Kütiga (5624 4666, silver@rallyestonia.ee). Võtke palun julgesti Silveriga ühendust ja andke oma arvamusest teada, ehk laheneb tänu suhtlemisele nii mõnigi ralliga seotud probleem.

Liina Laanemets
Keskkonnaameti kultuuripärandi spetsialist

SELLESUVINE KÄSITÖÖPÄEV

12.juulil toimus Ähijärvel taas käsitööpäev koos õhtuse simmaniga. Huvilised said kätt proovida sepatöös ning lapsed meisterdasid karjalaste pille. Paljud said Tarmo Kivisilla juhendamisel valmis ning hääle sisse puhutud roopillile, pajupillile ja karjasepasunale. Tänu sepp Mart Salumaale said mitmed kohalikud mehed vasara ja alasiga sina peale ning kätt proovinud meestel oli koju viia enda sepistatud nagi. Põnevat vaatamist jagus igaühele, sest perekond Salumaa oli kohale tulnud lausa kahe sepikojaga, kus kogu päeva käis sepatöö proovimine ning kogemuste jagamine. Pilku püüdis ka Mardi valmistatud esemetega müügilaud, kus abikaasa Leena kõikide asjade otstarvet selgitas ning nende kohta lugusid rääkida teadis. Samal ajal särisesid lõkkel pannkoogid ning osalejatele pakuti ka teisi küpsetisi, et ikka jaksaks pajupilli mängida, vasarat tõsta või juttu puhuda. Õhtune simman, mis tõi Ähijärve kaldale taas kord kokku sõbrad ja tuttavad, möödus Ülemakstud Rentslihärrade rütmis.

Liina Laanemets
Keskonnaameti kultuuripärandi spetsialist

KARULA HAAK JA SEPP MART

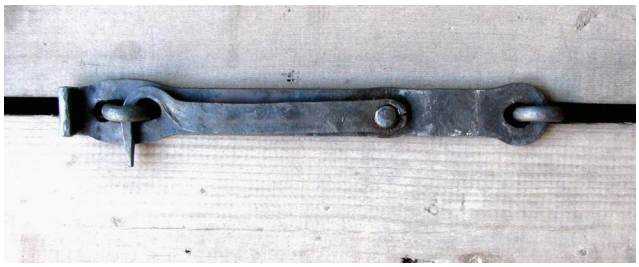

Kramphaak e. Karula haak. Foto: L.Laanemets

Käsitööpäeva üheks plaaniks oli Karula haagi valmistamine, kuid sel aastal see vaid plaaniks jäigi. Mart Salumaa, kes on sepa ametit pidanud juba 25 aastat ning õppinud nii Eestis kui välismaal sepatöö erinevaid külgi, haaras kinni meie ideest proovida, kui kerge või raske selle haagi tegemine siis ikkagi on. Karula haagi keerukus oli päeva lõpuks selge ja ühiselt otsustasime, et jätame selle järgmisteks kordadeks. Siiski on tänu haagi valmistamise mõttele nüüd ka rahvuspargi külastuskeskusel oma Karula haak, mille sepp lahkelt meile kinkis. Taoline haak on siinkandis suhteliselt levinud, see on ka Karula Hoiu Ühingu logol. Sarnaseid haake võib leida üle Eesti, kuid natuke erineval kujul. Karula haagi puhul on eriline selle suurem materjalikulu ning valmistamise keerukus. Võib lausa öelda, et see on rikka mehe haak. Vaene poiss panigi haagi konksuks puupulga või traadijupi ja haak töötas ka sedasi.

Liina Laanemets
Keskkonnaameti kultuuripärandi spetsialist

LOODUSVAHT PAJATAB

Vanasõna ütleb, et tibusid loetakse sügisel ja eks ole rahvuspargi loodusvahilgi aeg peale külastushooaja lõppu kokkuvõtteid teha. Vaatame üle, mis on Karula rahvuspargis külastuse poole peal sel hooajal juhtunud ning mida on külalised jõudnud ka korda saata.

Kõigepealt puhkemajanduse helgemast poolest. Kevadel said kõik lõkkekohad uued puude varjualused. Valmistasime koos Räpina Aianduskoolist tulnud praktikantidega 30 uut pinki, milledest enamus leidis koha rahvuspargi lõkke- ja puhkekohtades. Rebäse lõkkekohta ehitasime pink-laud varjualusega komplekti. Korda sai üks Ähijärve äärest Suuremäe telkimisalale viivatest treppidest ning ujumissild. Paraku on elu viimastel aastatel näidanud seda, et asjad lagunevad kiiremini kui neid asendada või korda teha jõutakse.

Rikkumistest on enim meelde jäänud pidevad probleemid Õdri järve liivaranda sõitmist tõkestavate märkide eiramise ja tõkkepuude lõhkumisega. Siiani piirdusime lihtsalt rikkujate hoiatamise ja parklasse suunamisega, kuid ühel juulikuu õhtul oleksid rannas mängivad lapsed peaaegu purjus nooruki poolt juhitud auto alla jäänud. Laste vanematel kästi tee vabaks teha, sest noorukite autol ei olevat tagurpidikäiku. Ehmunud vanemad päästsid mõistagi oma lapsi ega jõudnud isegi huligaanide autonumbrit meelde jätta. Peale seda sündmust pidime paluma Keskkonnainspektsiooni abi lõkkekohtades korra tagamiseks.

Meelde tulevad veel mõned vargused. Maikuu lõpus ja juuni alguses viidi Mikila, Õdri ja Rebäse lõkkekohtadest minema kolm pinki. Küllap sai keegi endale sobiva komplekti kokku. Juuli lõpus varastati ära ka Õdri infotahvel. Mais ja juuni esimesel poolel olime hädas laagripaikade lõkkepuude varastega. Asi oli juba nii hull, et vahel jätsingi puud panemata, kuna märkasin lõkkekohtade ümbruses passivaid tegelasi, keda oli põhjust puudevarguses kahtlustada. Vargused lõppesid koos puhkuste perioodi algusega. Eks korralikud puhkajad peletavad vargad minema. Olid ka mõned väiksemat sorti lõhkumised, mis piirdusid tavaliselt puude varjualustelt paarikolme laua lahti kangutamisega.

Kui vaadata aga külastuste arvu, võib tulemusega rahule jääda. Kõige külastatavam piirkond on kindlasti Ähijärve lõkkekoht ja Suuremäe telkimisala – hinnanguline külastajate arv perioodil maist kuni septembrini oli eelmainitud objektidel umbes 8000 inimest. Võrreldes eelmise aastaga on

tublisti kasvanud matkajate arv. Sellele on kõvasti kaasa aidanud eelmisel aastal avatud RMK Aegviidu-Ähijärve matkatee. Suurenenud on ka Karula rahvuspargi teabepunkti külastajate arv. Väiksemates lõkkekohtades on külastuskoormus küll mõnevõrra langenud, aga tipphooajal oli vaba laagripaika ikkagi raske leida.

Mati Urbanik
RMK loodusvaht

VÕRO KEELE LAAGRIST

Joba viis aastet omma Lüllemäe ja Harglõ kooli algklassi 30 last saanu egal suvel olla kats päivä võro keele laagrin. Naide päivi sisse mahusse välläsõidu, meisterdemine, laulmine-tandsmine ja häste pallo võro kiilt. Nii om käudu Mõniste talumuuseumin, Mõtsavelle talun, Pokumaal ja Sangaste lossin. Lähembalt on tundma opitu kar´akasvatamise kunsti ja mesilinde hengeelu. Kulleldu om hummogust tsirgulaulu ja imetledu häitsmite illu. Vahepääl mäng ilmataat meile vingerpussi ja sund latsi tarre. Egä säälgi ikav ei ole! Saa meisterdede, kõnelda ja kullelda muinasjutte. Mida latse esi laagri kotsile om ütlenu:

Karl: „Tahassi kävvä põneviten kotsin“.
Ahti: „Kävvä sääl, kon om midägi põnevat“.
Piia: „Ööbimine, eriti Nakatul“.
Merle: „Olla koon sõpruga ja põneva tegevuse.“

Loodami kogo hengest, et jätkusi jaksu projekti kirotajatel ja raha ei saasi otsa rahastajatel! Latse uutva uut laagrit!

Astrid Vernik

Möödunud õppeaastal käisid Lüllemäe Põhikooli loodusringi lapsed looduskoolis, mida viisid läbi Maaülikooli teadlased. Loodusooli raames tuli teha iseseisvaid uurimustöid, millest ühe avaldame allpool ja veel mõned on lugemiseks üleval kodulehel http://www.emu.ee/koostoo/gumnaasiumitele/loodusteaduste-kool/opilaste-tood/

MINU RADA

Minu rada kulgeb minu kodus Jaan Lattiku sünnikohal. Minu rada on koju viiv tee. See tee on tegelikult vana tammeallee.

Minu raja asukohaks on Valga maakond, Karula vald, Koobassaare küla ja Mägiste talu. Ma valisin selle tee sellepärast, et sellega on seotud minu paljud toredad mälestused. Näiteks kui ma väike olin, siis käisin alleel olevates suurtes porilompides sulistamas, sest tee oli siis veel väga auklik.

Tammeallee istutas Davet Lattik umbes 100 aastat tagasi. Davet Lattik oli Karula kandi kuulsa kirjaniku Jaan Lattiku isa. Allee viib suurelt külateelt Mägiste talu õuele. Pikkust on alleel 360 m. Mõned tammed olid kuivanud ja on praeguseks maha võetud. Tõnu Mändla istutas ka uued väikesed tammed vanade tammede asemele. Alleel on praegu 43 tamme ja 3 vahtrapuud. Tammed on suured, harulised ja neilt võib leida palju välgunoolte jälgi. Puude peal aga kasvab palju samblikke. Looduskaitse all on

Vaade alleele. *Foto: K.Janson*

allee alates 1964. aastast.

Praeguseks on tee remonditud ja aukude-vaba. Mõlemal pool alleed on karja- ja heinamaa. Ühel suvel leidsime ema ja vendadega puude alt kasvamas maasikaid, mustikaid ja ka orhideesid, mis olid mulle suureks üllatuseks. Selle orhidee nimi on kahkjaspunane sõrmkäpp. Ilmselt meeldib orhideedele seal kasvada sellepärast, et osa sellest maast on soine. Tänavu aasta suvel leidsime neid juba kolm.

Liisa Sachris
(töö on kirjutatud 5. klassis)

INFO

MESINDUSE INFOPÄEV

Laupäeval 25.oktoobril 2014 kell 10.00-14.00 ootame teid Karula rahvuspargi külastuskeskusesse mesinduse infopäevale. Päev on suunatud nii algajatele mesindushuvilistele kui ka neile, kel juba mesitarud olemas ja mõnda aega mesilastega tegeletud. Oma teadmisi, kogemusi ja nõuandeid jagavad mesinikud Mati Urbanik ja Rein Männiste. Infopäev on osalejatele tasuta. Palume oma osalemisest teada anda hiljemalt 22.oktoobriks. Kontakt: Liina Laanemets, mob: +372 56987103, e-post: liina.laanemets@keskkonnaamet.ee.

TERIOLOOGIA SÜGISKOOL KAIKAMÄEL

24.-26. oktoobril toimub Kaika seltsimajas terioloogia sügiskool Mammalia 2014. Sügiskool on intellektuaalne ja hariv üritus, kus igal sügisel kohtuvad mõnes looduskaunis kohas Eesti loodusest ja eriti ulukitest hoolivad inimesed. Tänavuse sügiskooli teema on „Oma või võõras“, see tähendab, et sügiskool keskendub Eestis elutsevatele võõrliikidele ning nende suhetele pärismaiste liikidega. Näiteks käsitleme põhjalikumalt mingi, kährikkoera ja šaakali juhtumit. Sügiskooli on oodatud kõik kes huvituvad loodusest, loodusharidusest ja loodusteadusest. Osalemishuvi korral või küsimuste tekkimisel palume pöörduda Jaanus Remmi poole - e-post: jaanus.remm@ut.ee, mob. 56201082. Sügiskool sünnib Eesti Terioloogia Seltsi ja OÜ Rewild koostöös.

NÄILE, KIÄ TAHTVA VÕRO KIILT OPPI, OM TULÕMAN VÕRO KEELE KURSUS!

Opitas ja harotedas võro keelen kõnõlõmist, lugõmist, kirotamist. Võro keele oppaja om Jüvä Sullõv Võro Instituudist.Kursus om massulda ja toimus viiel kõrral iispäivilde ja neläpäivilde (27. ja 30. oktoobril ning 3., 6. ja 10. novvembril)
Kotus: Lüllemäe põhikuul
Edimäne tunn: iispäiv, 27. oktoobri, kell 18.00-19.45
Kõrraldaja: MTÜ Karula Hoitmisõ Ütisüs, tugõ Rahvakultuuri Keskuse Vana Võromaa kultuuriprogramm.
Registriirmine: Lilian Freiberg, 5172646, lilian@karula.com

TARUPETTÄI
KARULA RAHVUSPARGI INFOLEHT

Täname kõiki autoreid ja kaasamõtlejaid!

Infoleht ootab avaldamiseks artikleid/arvamusi/meenutusi kohalikelt elanikelt. Kirjatükid palume saata e-kirjaga Tiia.Trolla@keskkonnaamet.ee või paberil Ähijärve külastuskeskusesse.

Tarupettäi koostajad: Tiia Trolla, Olivia Till, Põim Kama
Toimetaja: Põim Kama
Küljendaja: Olivia Till
Trükkija: Ecoprint AS
Karula rahvuspargi infoleht "Tarupettäi" on trükitud keskkonnasertifikaatidega trükipaberile looduslike vaikude ja õlide baasil valmistatud trükivärvidega.

RMK Karula teabepunkt on 16.sept. kuni 14.mai avatud K-R 10-16.
Külastuskeskus on avatud E-R 9-17.

Aadress: Ähijärve küla, Antsla vald, 66420 Võrumaa

Telefon: 782 8350

Keskkonnaamet:
Maahoolduse spetsialist
Jan Ruukel tel.:5340 8012
Looduskasutuse spetsialist
Henno Peegel tel.: 516 1479
Keskkonnahariduse spetsialist
Tiia Trolla tel.: 525 1552
Kultuuripärandi spetsialist
Liina Laanemets tel.: 5698 7103
Metsanduse juhtivspetsialist
Tiina Jüris tel.:510 9316
Jahinduse spetsialist
Margo Tannik tel.: 516 0148

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK):
RMK loodusvaht
Mati Urbanik tel.:529 0388
RMK teabespetsialist
Kaidi Jõesalu tel.:5304 3504

KIK
KESKKONNAINVESTEERINGUTE KESKUS

Infoleht "Tarupettäi" on välja antud Sihtasutus Keskkonna-investeeringute Keskus toetusel.

Lehe väljaandmist on toetanud:

Antsla Vallavalistus

Karula Vallavalitsus

MTÜ Karula Hoiu Ühing